

Spørgsmålet om Eskimo-kulturens oprindelse: Afsluttende bemærkninger.

Geografisk Tidsskrift, Bind 33 (1930)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0033-PDF/gto_0033_69135.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=69135>

pdf genereret den : 22/5-2008

Spørgsmålet om Eskimo-kulturens oprindelse: Afsluttende bemærkninger.

Af dr. phil. Kaj Birket-Smith.

(With English summary, page 167).

I sidste hæfte af „Geografisk Tidsskrift“ har dr. Therkel Mathiassen taget til genmæle i anledning af det svar,¹⁾ som jeg gav på hans kritik af min hypotese om Eskimo-kulturens oprindelse. Jeg må da her have lov til at fremsætte nogle fra min side afsluttende bemærkninger, og jeg er så heldig at kunne fatte mig i korthed; thi meget nyt er der ikke kommet frem i Mathiassen's sidste indlæg. I en del tilfælde lader han ganske simpelt drøftelsen ligge, for klæde- dragtens vedkommende med henvisning til en mundtlig diskussion, hvis indhold nu efter mere end et års forløb ikke står mig helt klart.

Sagen drejer sig som bekendt om, hvorvidt der har eksisteret et palæ-eskimoisk kulturlag, hvilket vilde kunne bevises dels ad arkæologisk, dels ad etnografisk vej. Det sidste vilde være tilfældet, hvis det lod sig godtgøre, at Rensdyr-Eskimoernes kultur byggede på et ældre grundlag end Thule-kulturen.

Der er ikke fundet sikre, arkæologiske vidnesbyrd fra den palæ-eskimoiske periode; men alligevel er efter min opfattelse muligheden for deres tilstedeværelse ikke helt ringe. For det første er de næppe meget talrige. Befolkningens størrelse har uden tvivl været betydelig mindre end under den rige Thule-periode, og det kan ikke ventes, at man har boet i telt ved kysten undtagen i forårstiden, mens man jagede sæler, der var krøbet op på isen; sommeren tilbragtes sikkert med renjagt og ørredfangst inde i landet, hvor enhver mulighed for geologisk datering af mindesmærkerne er udelukket. Og hertil kommer så, at sandsynligheden for at have overset dem ude ved kysten er langt større, end Mathiassen mener. Netop den omstændighed, at det er så store afstande, vi har tilbagelagt på 5. Thule-eks-

¹⁾ Spørgsmålet om Eskimo-kulturens oprindelse: Et svar. (Geografisk Tidsskrift. Bd. XXXII. København 1929). S. 222 ff.

pedition, forøger mulighederne for at have overset dem, så meget mere, som landet på den tid, da rejserne foregik, var fuldstændig snedækket, og de palæ-eskimoiske teltringe formodentlig er langt mindre fremtrædende i landskabet end ringene af den massive Thule-type. Det er heller ikke udelukket, at nogle af de højt liggende, spinkle teltringe faktisk er de eftersøgte, palæ-eskimoiske mindesmærker.

Jeg vender mig derefter til de etnografiske vidnesbyrd og da først og fremmest til lampen, hvis grundlæggende betydning for opfattelsen af hele dette problem vi er enige om. Det kan naturligvis kun glæde mig, at Mathiassen føler jorden vakle under sin ganske usandsynlige gisning, i følge hvilken Rensdyr-Eskimoerne skulde have opgivet brugen af spæklampen som følge af fjendtligt forhold til kystboerne, tabu e. l. Om man så vinder stort ved at fremføre, at der er så mange andre gådefulde kendsgærninger i kulturhistorien, må andre bedømme. Men, fortsætter Mathiassen, „man kommer nu ikke udenom, at ... den centraleskimoiske Thule-Vegstenslampe i sin Form søger at efterligne de vesteskimoiske Lerlamper.“ Dette er intet andet end et slet og ret postulat; thi Thule-lampernes afrundede form kan nøjagtig lige så godt være et minde om runde stenlamper som om runde lerlamper, og, som jeg har påvist, runde stenlamper synes netop at være de ældste, idet de ikke alene findes hos visse Eskimoer, men også hos adskillige andre folkeslag.

Mathiassen tror, at lampen er trængt ind i Amerika fra Asien samtidigt med pottemageriet, men at de østlige Eskimo-stammer på grund af deres omflyttende levevis er gået over til at fremstille stenlamper. Imidlertid skylder han stadig svar på det spørgsmål, hvorfor vi da finder sten- og ikke lerlamper fremherskende både i Nordøst-Asien, på Aleuterne og på Alaskas sydlige kyst. Hvis f. eks. Stillehavs-Eskimoerne lærte lampen at kende i form af en lerlampe, hvorfor lavede de så selv deres lamper af hårde, dioritiske bjærgarter, som kræver ulige større arbejde end leret?

Mathiassen's forsøg på at forklare Thule-lampens vægeliste som et primitivt træk, nemlig som en nødvendig støtte for vægen, når man ikke kan hakke mosset tilstrækkelig fint, tør vist uden overdriivelse henføres til skrivebordsvisdommens omfattende kategori. Men værre er det, at han ved denne hypotese kommer i strid med sig selv, for vægelisten findes *ikke* på de asiatiske lamper, som han anser for Thule-lampens umiddelbare forbilleder, ja så vidt jeg veed, overhovedet ikke på andre lamper. Mathiassen synes her at have glemt det argument, som han selv så tidt fører i marken: at en begrænset udbredelse, altså i dette tilfælde vægelistens, ofte er tegn på en ringe alder.

Hvad de rækkestillede snarer og spånkarrene angår, er det tilstrækkeligt over for Mathiassen's vage formodninger om hvalbardens fremmede indflydelse at anføre den kendsgerning, at bægge typer forekommer hos folkeslag, der ikke har adgang til barde, således at disse typer altså ikke kan siges at være geografisk betingede.

Det er jo muligt, at stiletens forekomst i Grønland og hos enkelte, central-eskimoiske stammer skal forklares ved en sen forbindelse; men foreløbigt synes det mig dog naturligere at betragte den som en relik, der er trængt tilbage af bendolken, idet denne har en udpræget vestlig udbredelse og synes at stå i forbindelse med dolkene på nordvest-kysten.

Det er unægtelig dristigt af Mathiassen at kalde fuglespydet med endestillede spidser for „en speciel central Form“ i modsætning til spydet med sidegrene. Den først nævnte type findes nemlig lige fra Labrador til Bering Strædet og Aleuterne; Korjakerne har en meget nærstående form, og i gamle dage brugtes der i Vest-Grønland et fuglespyd med både sidegrene og flere endestillede spidser, som snarest skal opfattes som en overgangsform mellem typerne.²⁾ Hos Eskimoerne har de endestillede spidser altså lige så vid udbredelse som sidegrene. På den anden side kendes kun spyd med endestillede spidser uden for Eskimo-området, og det er denne omstændighed, som efter min mening får vægtskålen til at synke til fordel for disse, når talen er om at bestemme, hvilken form der er ældst. Derimod er der intet som helst, der tyder på, at spyd med endestillede spidser skulde være et central-eskimoisk lån fra Indianerne. Jeg er ganske vist, som Mathiassen siger, „ellers ikke selv bange for at bringe centraleskimoiske Elementer i Sammenhæng med sydligere og vestlige indianske Forekomster“, og også jeg har sammenstillet fuglespydet med endestillede spidser med indianske typer, men rigtignok under helt andre forhold. Jeg mener, at sammenhængen går tilbage til en langt tidligere tid end den, der kan komme i betragtning, hvis sagen drejede sig om et specielt, central-eskimoisk lån, en tid, da befolknings- og kulturforholdene lå ganske anderledes i Nord-Amerika end senere. Dette gør en væsentlig forskel.

Med hensyn til kammen står det fast, at Rensdyr-Eskimoernes form er så primitiv, som den overhovedet kendes fra Eskimoerne. At der også kendes simple kamme fra Thule-kulturen, svækker ikke denne kendsgerning.

Over for min indvending, at det vilde være besynderligt, om man ikke skulde kunne udskære fuglefigurer af andet end hvalrostand,

²⁾ Birket-Smith: *The Caribou Eskimos*. (Report of the Fifth Thule Expedition. Vol. V. Copenhagen 1929). Pt. 2, s. 248 og dær cit. lit.

men i stedet for benyttede ganske simple tåknogler som tærninger — over for dette har Mathiassen kun det temmelig selvopgivende: „Ja, besynderligt er det“. Men enhver besynderlighed falder rigtig nok bort, når man betragter fuglefigurene som den yngre, ved kysten opståede type og tåknoglerne som den ældre, og at dette virkelig er forklaringen, bekræftes, som jeg allerede tidligere har gjort opmærksom på, af de sidstes vide udbredelse rundt om i det circumpolare område. Men dette kommer Mathiassen klogeligt ikke ind på.

Af nye elementer drager Mathiassen kun hvirvelen og hundeseletøjet ind i drøftelsen. Når det siges, at bægge hvirvelens typer har omtrent samme udbredelse, er det, fordi han som sædvanligt indskrænker sig til at betragte Eskimo-området. Den simple type med flad krave, d. v. s. den, der kendes fra Rensdyr-Eskimoerne, forekommer over hele det nordlige Evrasien og optræder endogså i Oseberg-fundet fra Norge, hvorimod hvirvelen med ringformet krave er en særlig eskimoisk form, som kun findes i yderegnene, altså dær, hvor de typiske Thule-former hører hjemme.

Mathiassen og jeg er enige om at betragte seletøjet med parallelle løkker som en Thule-type, og Mathiassen indrømmer, omend med tøven, at selen med krydsede løkker teknisk set er den simpleste. Ikke des mindre tror han, på grundlag af dennes snævre udbredelse, at den er en sen form. Jeg mener imidlertid ikke, at det er tilstrækkeligt at bygge udelukkende på udbredelsen som alderskriterium, når den udtrykkeligt modsiges af andre forhold, og dette er tilfældet her, hvor vi har en meget smuk, typologisk række, der begynder med seletøjet med enkelt løkke (for hunde i Nord-Asien og for mennesker i de central-eskimoiske egne) og fortsættes i seletøjerne med krydsede og med parallelle løkker, idet den højeste udvikling nås i Grønland, hvor vi har to parallelle løkker og tre tværremme.

Jeg mener altså stadigt at måtte hævde den større alder for en del af Rensdyr-Eskimoernes elementer, sammenlignet med de tilsvarende i Thule-kulturen. Imidlertid er der jo andre, hvor den modsatte aldersfordeling er til stede, og navnlig er der en del elementer med begrænset, central udbredelse, som Mathiassen anser for at være forholdsvis sene. Jeg har i mit forrige indlæg gjort rede for, at der ingen grund er til denne synsmåde, idet de rimeligvis er udviklet i indlandet, længe før de nåede ud til kysten³⁾. Når jeg betragter det tidsrum, der er forløbet siden Thule-kulturens undergang, som værende for kortvarigt til, at en halv snes elementer kan have udviklet sig i mellemtiden, søger Mathiassen at svække denne opfattelse ved at henvise til, at to nye „elementer“ var blevet skabt under vor eks-

³⁾ l. c., s. 231 f.

peditions ophold ved Repulse Bay. Hertil er der nu to indvendinger at gøre. For det første er der et uhyre spring imellem, at der gøres en opfindelse, og at den „slår an“, så at den virkelig har en fremtid for sig.⁴⁾ For det andet er der en ikke mindre forskel på en stamme, som lever sit oprindelige, temmelig isolerede liv, og en gruppe, der som Eskimoerne i vore dage er revet med i kulturens hvirvel og derfor, når det drejer sig om begavede individer, let stimuleres til selv at forsøge sig på opfindelsernes vej.

Trods sine indvendinger tror Mathiassen dog også, at de særlig centrale elementer er ældre i indlandet end ved kysten, men føjer til, at hvis de var ældre end Thule-kulturen, skulde man vente at finde dem i den palæ-eskimoiske kultur. Om de er ældre end Thule-kulturen eller ej, spiller i og for sig mindre rolle i denne sammenhæng, hvor det for mig blot drejer sig om at vise, at de ikke er så sene, som Mathiassen i sit første indlæg lod til at formode. De *kan* være det, hvis de er opstået i den tid, der medgik til, at Thule-kulturen opstod ved Bering Strædet og derfra nåede tilbage til de centrale egne; men som sagt, hovedsagen er kun, at deres nuværende, ringe udbredelse *ikke* er enstydig med en ringe alder.

I øvrigt lægger Mathiassen stadig stor vægt på den omstændighed, at der hos Rensdyr-Eskimoerne findes 35 elementer med central udbredelse, mens der fra Thule-kulturen kun kendes 6 sådanne. Og dette skulde tyde på, at den sidste var den ældste. Denne sammenligning hviler imidlertid på et galt grundlag. Skal Rensdyr-Eskimoernes kultur stilles op over for Thule-kulturen, således at bæggens særpræg kommer til sin ret, da skal vi sammenligne de 35 centrale elementer, som karakteriserer Rensdyr-Eskimoerne, med de elementer, som er ejendommelige for Thule-kulturen, og af dem finder vi ikke mindre end 47, der alle er ukendte hos de nulevende, centrale stammer.⁵⁾ Først derved ser vi, hvad disse tal egentlig betyder, nemlig at bægge de omtalte kulturformer hver for sig har et stort antal elementer, som den anden mangler, hvilket igen vil sige, at de rimeligvis har været mere eller mindre adskilt fra hinanden gennem lange tidsrum — altså netop, hvad jeg har hævdet.

Når endelig Mathiassen søger en støtte i den omstændighed, at alle de arkæologisk påviselige elementer inden for Rensdyr-Eskimo-

⁴⁾ Om opfindelser hos naturfolkene jf. F. C. Bartlett: *Psychology and Primitive Culture*. Cambridge 1923. Erland Nordenskiöld: *Modifications in Indian Culture through Inventions and Loans*. (Comparative Ethnographical Studies. Vol. VIII. Göteborg 1930).

⁵⁾ Therkel Mathiassen: *Archæology of the Central Eskimos*. (Report of the Fifth Thule Expedition. Vol. IV. Copenhagen 1927). Pt. 2, s. 161.

ernes kultur, bortset fra de nys nævnte særligt centrale former, er til stede i Thule-kulturen, så kan jeg egentlig ikke se andet, end at det taler til fordel for min opfattelse. Hvis Rensdyr-Eskimoernes kultur er den ældste, er det dog ganske naturligt, at dens elementer genfindes i den yngre kulturform.

På mit spørgsmål, hvorfor Rensdyr-Eskimoerne mangler en hel del af Thule-elementerne, der ikke er geografisk bestemte, møder Mathiassen for tredje gang med det intetsigende svar, at der er så meget, som vi ikke kan forklare. Hvorfor da ikke søge forklaringen, hvor den er?

Jeg har tidligere gjort opmærksom på, at de Thule-elementer, som Rensdyr-Eskimoerne mangler, har en temmelig ringe udbredelse i Nord-Amerika, hovedsagelig indskrænket til det nordvestlige, og jeg spurgte, hvorfor netop sådanne elementer med ringe udbredelse skulde være forudbestemt til at forsvinde, hvis Rensdyr-Eskimoernes forfædre virkelig var Thule-Eskimoer, som havde forladt kysten. Hertil svarer Mathiassen kun, at selv om disse typer er unge i Amerika, er de gamle i Asien. Jeg skal ikke komme ind på deres alder på asiatisk jordbund, men indskrænke mig til at konstatere, at dette vel i ordets egentligste forstand kan kaldes at spørge i vest og svare i øst.

Mathiassen bebrejder mig subjektivitet i mine anskuelser. Han må dog ikke nære nogen illusion om, at han selv er bedre. Når jeg således hævder, at en række typer findes i deres ældste former hos Rensdyr-Eskimoerne, svarer han, at de i Eskimo-kulturen godt kan være yngre, hvis man betragter Eskimo-kulturen „som en forholdsvis sen Intrusion paa amerikansk Territorium.“ Her er det mig, som er den objektive, d. v. s. som holder sig til, hvad vi kan slutte om de nævnte elementers alder i det hele taget.

Lige så subjektiv er Mathiassen's kategoriske påstand, at „Eskimokulturen er noget for sig paa amerikansk Jordbund“. Hvorfra veed han nu det? Jeg har for nylig foretaget en analyse af Chipewyan-Indianernes materielle kultur med det resultat, at over halvdelen af dens elementer er vidt udbredte hos Eskimoerne.⁶⁾ Dette tyder ikke meget i den retning, som Mathiassen så afgjort hævder. Der er i hvert fald større forskel mellem Nordvest-Indianerne og resten af Nord-Amerikas befolkning, end der er mellem denne sidste og Eskimoerne.⁷⁾

Subjektivitet er en naturlig ting og sand objektivitet et ideal, der

⁶⁾ Contributions to Chipewyan Ethnology. (Report of the Fifth Thule Expedition. Vol. VI, 3. Under trykning).

⁷⁾ Jf. A. L. Kroeber: American Culture and the Northwest Coast. (The American Anthropologist. N. s. Vol. XXV. Menasha 1923).

ligesom andre idealer ikke lader sig sætte i værk. Derfor de ord, som jeg satte som et motto over mit forrige indlæg, og som indeholder en sandhed, både Mathiassen og jeg har godt af at huske. Men man bør i det mindste stræbe efter idealet, og i virkeligheden er det kun ved at lukke øjnene for alt, hvad der ligger uden for Eskimo-området og ved her at klynge sig til sådanne ubeviste påstande som den om Eskimo-kulturens særstilling i Amerika, at Mathiassen overhovedet er i stand til at holde liv i sine anskuelser. Det er sandt, at da det er Eskimoer, vi drøfter, må spørgsmålet først og fremmest bedømmes ud fra materiale fra dem. Men det er ligeså uomstødeligt sandt, at billedet nødvendigvis må blive falsk, hvis man standser ved dette, og da er det en dårlig undskyldning, at man derved kommer ind på spørgsmål, som ligger uden for, hvad man til daglig sysler med. Kulturudviklingen er nu engang foregået uden hensyn til etnografernes speciale.

Til sidst vil jeg takke Mathiassen for den saglige og venskabelige diskussion, der er et bevis på, at personligt venskab godt lader sig forene med forskellige videnskabelige anskuelser. Den har sikkert bidraget til at klare forskellige begreber for os bægge, og selv om dette ikke har ført til enighed, er det dog i det mindste i sig selv et værdifuldt resultat.

Nationalmuseet, juli 1930.

SUMMARY

The Question of the Origin of Eskimo Culture: Concluding Remarks.

By Kaj Birket-Smith, Ph. D.

In the last issue of this series Dr. Mathiassen has replied to my rejoinder occasioned by his criticism of my hypothesis of the origin of Eskimo culture. In consequence of this I wish to set forth a few concluding remarks. I may be brief, for very little new has been said by Mathiassen, and in some cases he does not even take up the discussion.

It is true that there is no absolutely certain archeological evidence of the Palæ-Eskimo period; on the other hand it still seems very likely to me that the sites may have been overlooked, as they probably are very few and rather inconspicuous, and both our long sledge journeys and the snow-covered land did not permit of any very detailed investigation.

Mathiassen believes that the rounded shape of the Thule lamp is a survival of the shape of the earthen lamp; in reality it may just as well, or even better, be a reminiscence of the round stone lamps found on both sides of the Northern Pacific. And the wick ridge of the Thule lamp must be considered a highly

developed feature which places it at a more advanced stage than the modern Central Eskimo lamps.

As to snares, water pails, stilettos, bird darts, combs, and dice Mathiassen has not been able to weaken my opinion, according to which these elements occur in higher developed forms in the Thule culture than among the Caribou Eskimos. Mathiassen maintains that the types of the swivel are equally widely spread and that their distribution, therefore, cannot be used as a criterion of age. As usual, however, he only takes the Eskimo area into consideration; whereas the swivel with a ring-shaped collar is an exclusively Eskimo type, we find swivels with flat collars also throughout Northern Eurasia. The dog harness with crossed loops is not only technically more simple than the harness with parallel loops, but it takes up a very well defined place in a fine typological series starting with the single loop harness, the last stage being the Greenland harness with parallel loops and three cross straps.

Mathiassen and I agree as to the existence of several elements of a late character in the culture of the Caribou Eskimos. According to my opinion they were developed in the inland before the recent Central tribes came down to the coast. They may be older than the Thule culture in the interior, but this is not very important, the main thing being that their present local diffusion among the Central Eskimos cannot be taken as evidence of their recent origin as Mathiassen did.

Mathiassen tries to find a support for his opinion in the fact that there are 35 elements with a Central distribution in the culture of the Caribou Eskimos but only 6 in the Thule culture. This comparison is unjust, however. If the character of both cultures shall appear, we ought to compare the 35 Central Eskimo elements with the 47 types which occur in the Thule culture but not in the Central area.

Mathiassen is able to maintain his opinion solely because he a priori considers the Eskimo culture as something apart on American soil. This is wrong. I have recently undertaken an analysis of the material culture of the Chipewyan from which it appeared that more than half of their elements were widely spread and probably very old among the Eskimos.

I find no reason, therefore, to change my opinion of the Caribou Eskimos and their relation to the problem of the origin of Eskimo culture.
